

İNGİLİS DİLİNİN DİSTANT TƏDRİSİNİN LİŊQVODİDAKTİK MƏSƏLƏLƏRİ

Ümumtəhsil orta məktəblərdə ingilis dilinin tədrisinin strateji məqsədi hər bir şagirdin mümkün olan maksimum şəxsi, eləcə də peşəkar yüksəlişinə nail olmaqdır. Nəzərdə tutulan keyfiyyətlərə nail olmaq təhsil mühitində həyatın vahid baxış təcrübəsinin mənimsənilməsinə, onda məqsədyönlü və sistemli fəaliyyət göstərmək, əldə edilmiş bilikləri cəlb etməklə, gündəlik problemləri həll etmək üçün zəruri vasitələrin və şəraitin olmasını tələb edir. Xarici dil ümumi mədəni inkişafın vasitəsi və şagirdin bilik keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün şərt rolunu oynayır. Ənənəvi olaraq, xarici dil tədrisi məktəblərdə şagirdlərin xarici dildə peşəkar ünsiyyətə hazırlanmasına, habelə xüsusi ədəbiyyatla işləməsinə yönəlmişdir. Əlavə olaraq, xarici dil biliyi şagirdin bir sıra gələcək seçim üstünlükləri təqdim edir və məqsədyönlülük, ünsiyyət, performans, çalışqanlıq və yüksək intellekt səviyyəsi kimi keyfiyyətlər mövcudluğunu sübut edir [1].

Ümumtəhsil orta təhsil müəssisələrində xarici dilin tədrisinin məqsədi istər peşəyönlümlü və istərsə də özünütəhsil fəaliyyətində xarici dilin praktiki istifadəsi üçün şagirdlər tərəfindən kommunikativ bacarıqların kifayət qədər mənimsənilməsidir. Bu məqsədə çatmaqda uğur qazanmaq şagirdlərə ingilis dilinin distant tədrisinin linqvodidaktik əsaslarının tədqiqi baxımından müasir strategiyaların tətbiq edilməsindən çox asılıdır. Bu onunla bağlıdır ki, hazırda şagirdyönlü tədrisin özəllikləri müəllimin virtual tədris prosesində yalnız abstrakt “orta statistik” şagirdlə deyil, hər biri fərdi və yalnız özünəməxsus keyfiyyətlərə malik olan konkret fərdlə işləməsi ideyasına xidmət etməlidir. Linqvodidaktika, fərdi xüsusiyyətləri, ana dili və bunun əsasında ikinci dil bilik və bacarıqlarını, ana dili danışanlarla ünsiyyət qurmaq, mədəniyyətlərarası bilik və bacarıqları mənimsəmək səviyyəsini nəzərə alaraq, linqvistik fərdiliyin formalaşmasına yönəlib. Xarici dil öyrənərkən biz onun ana dilindən oxşarlığına və fərqlərinə əsaslanırıq. Buradan belə çıxır ki, öyrənilən dil linqvistik quruluşunun xüsusiyyətləri, vasitələri, konkret hadisələri daxil olmaqla, vahid strukturda qəbul olunmalıdır. Linqvodidaktika dil formalarının məzmununa, xüsusən də dilin virtual mənimsənilməsi vasitələrinin tədqiqinə diqqət yetirir. Nəticədə dilin mənimsənilməsinin metodoloji konsepsiyaları inkişaf edir. Xarici dilin distant tədrisinin əsas aspekti linqvistik material, dil hadisələri və onların əlaqəsi, nitq bacarıqları və onların nəticəsində əldə olunan bacarıqlar, dil materialının təhlili və sintezini əhatə edən təlim məzmunudur. Xarici dilin distant tədrisinin məzmunu tədris vasitələri və üsullarını, təlimin keçdiyi dil mühiti nəzərə alınmaqla dil hadisələrinin öyrənilməsi, tələffüz, dil səviyyəsi üçün leksik və qrammatik minimumların müəyyən edilməsini özündə birləşdirir.

N.D.Galskova dil biliyinin ümumavropa səviyyələr sistemini aşağıdakı kimi təsnifatını verir:

1. Vəziyyəti idarə edə bilmə səviyyəsi (Уровень выживания): şifahi və yazılı mətnə ayrı-ayrı sözlərin və cümlələrin başa düşülməsi. Sadə dialoq aparmaq bacarığı: sadə suallar vermək, oxşarlarına cavab vermək. Şəxsi məlumatlarla ünsiyyət qurmaq bacarığı.

2. Sərhədə qədər (Допороговый уровень) səviyyə: sadə cümlələri və mətnləri başa düşmək, qısa söhbət etmək, mürəkkəb məktublar yazmaq bacarığı.

3. Sərhəd səviyyəsi (Пороговый уровень): tematik mətnləri, televiziya şoularını başa düşmək, əvvəlcədən hazırlıq olmadan əksər hallarda ünsiyyət qurmaq, kitab və ya filmin məzmununu çatdırmaq bacarığı.

4. Sərhəddi keçmə səviyyəsi (Порогово-продвинутый уровень): müasir prob-lemələrə toxunan bəyanatları, məruzələri, mühazirələri, məqalələri və mesajları başa düşmək bacarığı. Dil daşıyıcısı ilə dialoq qurmaq, öz nöqteyi-nəzərini müdafiə etmək, müzakirələrdə iştirak etmək, məlumatı əsaslandırılmış şəkildə yazılı şəkildə çatdırmaq bacarığı.

5. Yüksək səviyyə: TV şoularını, filmləri, aydın məntiqi strukturlu dialoq və monoloqları səlis başa düşmək bacarığı. Mürəkkəb bədii və texniki mətnləri anlamaq. Peşəkar və gündəlik ünsiyyət situasiyalarında müxtəlif dil vasitələrindən istifadə edərək fikirlərini səlis, hazırlıqsız ifadə etmək, öz fikirlərini aydın ifadə etmək, yazılı fikirlər, peşəkar hesabatlar yazmaq bacarığı.

6. Dilin mükəmməl mənimsənilməsi səviyyəsi: ana dilində danışanın müxtəlif növ və janrlara aid nitqini sürətli tempdə başa düşmək bacarığı. Bütün peşəkar fəaliyyət sahələrində öz fikirlərini səlis ifadə etmək, dil vasitəsi ilə üslub xüsusiyyətlərini qoruyub saxlayaraq mətnlər aydın struktura malik hesabatlar, bədii əsərlərə annotasiyalar və aidıyyatı olan əsərlər yazmaq bacarığı [2, 81-88]. Müasir linqvodidaktikada və xarici dilin distant tədrisi metodologiyasında öyrənmənin şagirdnin fərdi psixoloji xüsusiyyətləri nəzərə alaraq fərdiləşdirilmə prinsipini uyğun həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur.

Tədrisin kredit texnologiyası qaydalarına əsasən distant tədris prosesinin təşkilinin təmin edilməsinin əsas vəzifələrindən biri kredit texnologiyasından istifadə edərək virtual təhsilin maksimum fərdiləşdirilməsi və diferensiallaşdırılması üçün şəraitin yaradılmasıdır. Bu, ilk növbədə, xarici dil nitqinin distant tədrisi zamanı şagirdlərin ona təklif olunan nitq tapşırıqlarını özününkü kimi qəbul etməsi və real aktivlik nümayiş etdirməsi ilə bağlıdır ki, bu aktivlik yalnız təklif olunan tapşırıqların və öyrəniləcək materialın bir şəxs kimi onun ehtiyac və maraqlarına cavab verdiyi halda baş verir. Buradan belə nəticəyə gəlməyə əsas verilir ki, virtual xarici dil dərsləri şagirdlərin öz təcrübələrini və ya hisslərini bölüşmək imkanına malik olduğu, şagirdlərin ətrafdakı faktlara, reallıqlara şəxsi münasibətlərini ifadə edə biləcəyi şəkildə qurulmalıdır. Orta məktəblərdə müxtəlif səviyyəli kontingentə malik şagirdlərə ingilis dilinin distant tədrisinin fərdiləşdirilməsinin linqvodidaktik xüsusiyyətləri, hər bir şagirdin fərdi xüsusiyyətləri nəzərə alınaraq dərslərdəki, eləcə də müstəqil iş tapşırıqlarının məqsədəuyğunluğunu seçməkdən ibarətdir. Distant təhsildə ümumi bir tapşırıq üzərində işləmək mümkündür, lakin eyni zamanda fərqli şagird qruplarına fərdi xüsusiyyətlərə malik diferensiallaşdırılmış tapşırıqlar təqdim

⁸⁹ Bakı Slavyan Universiteti Xarici dilin tədrisi metodikası və metodologiyası kafedrasının magistrantı e-mail: rashad06@rambler.ru

olunmalıdır. Müxtəlif dil bacarıqlarına malik şagirdlər aktiv fəaliyyətə cəlb oluna bilərlər, bununla yanaşı daha güclü şagirdlər daha mürəkkəb, çətin tapşırıqları yerinə yetirməlidirlər.

Qrammatik və leksik materialı rəqəmsal tapşırıqlara tətbiq edərkən əvvəlcə yaxşı və orta oxuyan şagirdlərə, sonra isə zəif hazırlaşan şagirdlərə müraciət etmək tövsiyə olunur. Beləliklə, kifayət qədər dil hazırlığı olmayan şagirdlər öyrənilən nitq nümunələrinin müstəqil tələffüzünə qədər ən az virtual olaraq 5-6 dəfə dinləyirlər, bu da öz növbəsində sonra nitq materialını istifadə etməyə və yadda saxlamağa kömək edir. Ümumtəhsil orta təhsil məktəblərində xarici dilin tədrisi prosesində multimedia proqramlarından istifadə edərkən fərdi yanaşma audiallara, yəni yaxşı inkişaf etmiş eşitmə yaddaşı olan şagirdlərə lazım olan müəyyən bir sözü və ya nitq modelini dəfələrlə dinləməyə vizuallara, daha çox vizual yaddaşa malik şagirdlərə sözün qrafik təsvirinə diqqət yetirməyə imkan yaratmaqdır. Multimedia materiallarının istifadəsi motivasiyalı nitq fəaliyyətinin öyrənilməsinə və inkişafına kifayət qədər töhfə verə bilər. Multimedia və kompüter texnologiyasından istifadə orta məktəblərdə ingilis dilinin tədris prosesinin təşkilini daha təsirli etməyə imkan verir. Şagirdlərin maraqları, bacarıqları və hazırlıq səviyyəsi nəzərə alınmaqla düzgün seçilən sinifdənkənar oxu mətnləri bu prosesdə böyük əhəmiyyət kəsb edir [3, 53-56]. Orta məktəblərdə ingilis dilinin virtual tədrisinin həyata keçirilməsi şagirdlərin ingilis dilinə yiyələnmə dövründə xüsusi tədris mətnlərinin, linqvodic materialın qurulmasını, ondan istifadə qaydalarını, tədris dialoqunun növlərini, şəxsi inkişafa nəzarət formalarını nəzərdə tutur. Yalnız subyektiv təhsil prinsipini həyata keçirən belə linqvodic dəstəyin mövcudluğu şəraitində distant tədrisin effektivliyindən danışmaq olar.

Ümumtəhsil orta təhsil müəssisələrində şagirdlərə ingilis dilinin tədrisinin əsas linqvodic xüsusiyyətləri aşağıdakı kimi təqdim edilə bilər:

- virtual tədris materialı, habelə onun təqdimat xarakteri, şagirdin subyektiv təcrübəsinin məzmununun, o cümlədən onun əvvəlki hazırlıq təcrübəsinin müəyyən edilməsini təmin etməlidir;
- distant tədris zamanı şagirdlərin təcrübəsinə mənimsənilən biliyin elmi məzmunu ilə daim əlaqələndirmək lazımdır;
- şagirdlərin təhsil fəaliyyətlərinə fəal stimullaşdırılması biliklərinin mənimsənilməsi zamanı özünütəhsil, özünü inkişaf etdirmə, özünü ifadə etmə imkanlarını təmin etməlidir;
- rəqəmsal tədris materialı elə şəkildə təşkil edilməlidir ki, şagird tapşırıqları yerinə yetirərkən seçim etmək imkanı, o cümlədən öyrənmə tərzini- vizual, eşitmə, və s. seçmək imkanı olsun;
- distant təhsil prosesinin həyata keçirilməsi üsulları haqqında bilikləri təqdim edərkən, fərdi inkişaf funksiyalarını nəzərə alaraq, ümumi məntiqi və xüsusi üsulları ayırmaq lazımdır;
- təkcə nəticənin deyil, öyrənmə prosesinin də nəzarətini və qiymətləndirilməsini təmin etmək tövsiyə olunur;
- virtual tədris materialı subyektiv fəaliyyət kimi distant tədrisin qurulmasını, həyata keçirilməsini, əks olunmasını, qiymətləndirilməsini təmin etməlidir. Eyni zamanda müəllim hər bir şagirdin inkişaf etdirməyə yönəlməli, onun fərdiliyini, özünəməxsusluğunu və özünə inamını tanımağa çalışmalıdır.

Virtual tapşırıqların məktəblərdə xarici dilin şagirdyönümlü distant tədrisində şagirdlərin öyrənmə səmərəliliyinin artırılmasına kömək edə bilər.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Theoretical and practical aspects of distance learning. Visegrad Fund, 2009, 312 səh.
2. Выготский В.С. Мышление и речь // Выготский. С. Собр. Соч.: в 6 т. – М.: Педагогика, 1982. – Т. 2. – 312 с.
3. Бухарова Г.П. Проблемы индивидуального подхода к учащимся при обучении иностранному языку в неязыковом вузе // Современные технологии обучения иностранным языкам: Международная научно – практическая конференция: сборник научных трудов. – Ульяновск: УлГТУ, 2011. – С. 53-56 с.
4. Polat E.S., Bucharkina M.Y., Moisejeva M.V. Theory and practice of distance learning: teacher book for university students. Moskva, 2004, 416 s.
5. www.oup.com/elt

Açar sözlər: Distant təhsil, məktəb, forma, ənənəvi, tədris, virtual, resurs

Ключевые слова: Дистанционное обучение, школа, аворма, традиционный, английский язык, виртуальный,

Key words: Distant learning, school, the English language, virtual, resource, form, traditional

İngilis dilinin distant tədrisinin linqvodic aspektləri

Xülasə

Məqalədə ingilis dilinin orta təhsil müəssisələrində distant təhsil formasında tədrisinin linqvodic aspektləri araşdırılmağa səy göstərilmişdir. Distant təhsil və onun linqvodic aspektləri ilə bağlı elmi və nəzəri ədəbiyyatda olan fikirlər öyrənilərək məqalədə təhlil olunmuşdur.

Linqvodic aspects of distant teaching of the English language at secondary schools

Summary

In the article lingvodic aspects of distant teaching of the english language at secondary schools is studied. Various views on distance learning and its lingvodic aspects are studied through study of theoretical materials.

Лингводидактические аспекты дистанционного обучения английскому языку общеобразовательных школах

Резюме

В статье изучаются лингводидактические аспекты дистанционного обучения английскому языку в общеобразовательных школах. Путем изучения теоретических материалов изучаются различные взгляды на дистанционное обучение и его лингводидактические аспекты.

Rəyçi: dos. S.Abbasova